

O zasadach redakcyjnych¹

1. Założenia ogólne

Słownik ma układ alfabetyczny. Hasła są jednowyrazowe, zapisywane pogrubioną antykwą, np. **ABLAGA, AKURATNY, BANIAK**. W przypadku złożonych związków wyrazowych, jak też zjawisk niejednoznacznych postępujemy w sposób następujący:

Rzeczowniki pojawiające się w rodzaju męskim i żeńskim mające tę samą postać formalną oraz czasowniki dwuaspektowe opracowano pod jednym hasłem, sygnalizując ich właściwości fleksyjne odpowiednimi skrótami: *m. i ż.*, *dok.* i *ndok.* Jeżeli natomiast pomiędzy wyrazami istnieje różnicowanie formalne, np. *ajmer – ajmro*, to wyrazy omówione zostały w dwóch odrębnych artykułach.

Odrębnymi hasłami są homonimy, tj. jednakowo brzmiące wyrazy, ale o różnym znaczeniu referencyjnym i odmiennej etymologii. Oznaczamy je cyframi alfabetu rzymskiego umieszczonymi przed wyrazem hasłowym, np. **I. ARKA, II. ARKA, I. APORT, II. APORT, I. BANIAK, II. BANIAK**.

Samodzielnymi hasłami są formy supletywne typu *dobry – lepszy, człowiek – ludzie* itp.

Niektóre czasowniki występują z zaimkiem *się*, jak też pojawiają się bez tego zaimka, np. *nosić – nosić się, pytać – pytać się, zrobić – zrobić się* itp. Otóż fakt ten zostaje zasygnalizowany w hasle - zaimek *się* podano w nawiasie, np. **PYTAĆ (SIĘ)**. Forma czasownikowa z *się* omówiona zostaje jako podhasło danego czasownika².

Wyrażenia przyimkowe umiejscawiamy jako podhasła w odnośnych artykułach. Wyrazem hasłowym jest wyraz następujący po przyimku, o ile ten pojawia się w gwarach jako samodzielna jednostka; tak więc wyrażenia *na gwałt, na żabę* 'dawny taniec śląski', *po dobroci, po dzisiaj* zostały opracowane jako podhasła wyrazów **GWAŁT, ŻABA, DOBROĆ, DZISIAJ**. Jeżeli wyraz podstawowy nie występuje, to wyrażenie traktujemy jako samodzielne hasło. Wyrazem hasłowym, umieszczonym w odpowiednim miejscu alfabetycznym, staje się wyraz występujący po przyimku, zaś przyimek zapisujemy innym krojem czcionki, np. **PO BOSAKU, PO CZARNU, PO GIBKU, PO JASNOKU, PO OMACKU**. Ponadto od danego przyimka odsyłamy do określonego hasła lub podhasła, w

---

¹ Ze *Wstępu* (zob. t. 1. *Słownika*), opracowanego przez Bogusława Wyderkę.

² Analogiczne rozwiązanie przyjmuje *Słownik gwar polskich PAN*.

którym omówione zostało konkretne wyrażenie, czyli na końcu artykułu **NA** czy **PO** umieszczamy odesłanie: *zob. NA UDRY, PO JASNOKU, GWALT, ŻABA* itp.

Podobna zasada opracowania dotyczy zestawień i złożonych zaimków przymiotnikowych i przysłówkowych. Zostały one umieszczone jako podhasła w artykułach, których wyrazami hasłowymi są człony konstytutywne (nadrzędne) tych grup. Przykładowo, zestawienia *dziwoka świnia, grochowa zupa, wielka izba* opracowane zostały w artykułach **ŚWINIA, ZUPA, IZBA**. Zestawienia *byle kaj, ten sam* odpowiednio pod hasłami **KAJ, TEN**. Przy czym na końcu artykułu z wyrazem, który w zestawieniu pełni funkcję członu określającego, znajduje się odesłanie do odpowiedniego hasła, np. przy *dziwoki* zob. **ŚWINIA**, przy *grochowy* zob. **ZUPA**, przy *wielki* zob. **IZBA**.

Związki frazeologiczne odnotowujemy w odrębnym ustępie artykułu hasłowego, poprzedzonym kwalifikatorem *Fraz.* O szczegółowych zasadach opracowania frazeologizmów jest mowa niżej, w podrozdziale *Związki frazeologiczne*.

Wielowyrzowe wykrzykniki i mętowania traktujemy podobnie jak *Słownik gwar polskich* PAN, to jest każdy element zestawienia występuje pod odrębnym hasłem bez odsyłacza, człony mające znaczenie znajdują się w odpowiednich artykułach.

Wielowyrzowe połączenia pełniące funkcję syntaktyczną bądź ekspresywną, złożone spójniki, partykuły, jak np. *a dyć, a jak itp.* potraktowane zostały jako podhasła i zamieszczane pod hasłami odpowiadającymi komponentom połączeń (bez wzajemnych odsyłaczy).

2. Budowa artykułu hasłowego

Artykuł hasłowy ma następującą strukturę:

1. Hasło (ewentualnie poprzedzone numerem homonimu).
2. Dział form wprowadzany tytułem *Formy*. Dział ten pojawia się w zależności od potrzeb, zagadnienia związane z zakresem i sposobem prezentowania form wyrazów omawiamy poniżej w odrębnym podrozdziale. Część fonetyczną działu od części fleksyjnej oddziela znak ♦.
3. Dział znaczeń sygnalizowany skrótem *Znacz.*
4. Ustęp poświęcony frazeologizmom, wprowadzany kwalifikatorem *Fraz.* Dział ten pojawia się w zależności od potrzeb.
5. Po dziale znaczeń lub po omówieniu frazeologizmów pojawić się może podhasło.
6. Elementem fakultatywnym jest informacja o pochodzeniu wyrazu. Poprzedzona jest ona znakiem ✦.

7. Na końcu artykułu z reguły pojawia się odsyłacz do synonimu, poprzedzone on jest symbolem ☞. O zasadach opracowania synonimiki zob. podrozdział *Odsyłacze do synonimów*.

8. Rzadziej pojawiającym się elementem artykułu jest akapit, w którym podawane są dodatkowe informacje o funkcjonowaniu wyrazu. Podajemy tu, jeżeli pozwala i wymaga tego materiał, niezbędne wyjaśnienia dotyczące specyfiki i pragmatyki wyrazu, uogólnienia o zasięgu geograficznym, o niewystępowaniu wyrazu na określonym terenie, o wycofaniu się germanizmu itp. Informacje te podajemy w odrębnym ustępie artykułu, zasygnalizowanym znakiem ✱.

W części dokumentacyjnej każdej całości kompozycyjnej podstawowym znakiem delimitacyjnym jest średnik. Oddziela on od siebie kolejne jednostki dokumentacyjne: cytaty, lokalizacje, źródła, np. *D. lp. m aportu Koszarzyska mist RCzes* [SGP PAN]; *Brenna ciesz; Puńców ciesz* [SGP PAN]; *Zabrzeg biel; Gieraltowice koz; Kujakowice klucz*. Natomiast przecinek pojawia się jako znak rozdzielający wewnątrz jednostki, na przykład oddziela miejscowości leżące w granicach tego samego powiatu czy też poświadczenia pochodzące z tego samego źródła. W ten sposób unikamy częstego powtarzania tych samych informacji. Por. **xaptykóuś** *Kościeliska ol; Dzierżysławice, Przechód, Sowin nys*.

Nazwy miejscowości, jak to widzimy wyżej, podane zostały kursywą. W nawiasach okrągłych umieszczono nazwy tych wsi, które włączone zostały w obręb miast, np. *Kalety (Jędrysek) tar; Rybnik (Wielopole)*. Skrótów powiatów zapisujemy bez kropek, aby wewnątrz artykułu hasłowego nie mnożyć znaków interpunkcyjnych i nie zacierać przejrzystości graficznej. Przy miastach, które są siedzibami starostw, nazwy powiatu nie podajemy. Natomiast źródła zapisuje się w nawiasach kwadratowych prostym krojem liter. Po skrócie tytułu umieszczono:

- w przypadku czasopism: rocznik, po spacji numer zeszytu, po przecinku stronę, np. [LitLud 1958 2-3, 75]; jeżeli dany periodyk ma numerację ciągłą w ramach rocznika, to po skrócie tytułu podaje się jedynie rocznik, a po przecinku stronę, np. [JP 1963, 243];

- w przypadku wydawnictw zwartych po skrócie tytułu podano stronę, np. [ZarSiołk 78], [KadGaw 136]; w wydawnictwach wielotomowych po skrócie tytułu zapisuje się cyfrą rzymską numer kolejnego tomu, zaś cyfrą arabską stronę, np. [MalPow II 232];

- w przypadku atlasów po skrócie tytułu podano numer mapy, w wypadkach koniecznych tom i stronę.

3. Hasło

Hasłami w *Słowniku* są jednostki językowe o statusie leksemu, przy czym samodzielność leksykalną przyznaje się wszystkim odmiankom słowotwórczym. Tak więc odrębnymi hasłami, mimo podobieństwa, a nawet tożsamości znaczeń, są wyrazy: *achtel*, *achtelik*, *achtelek*; *małpa*, *małpica*; *ogonkowe*, *ogonowe* ‘napiwek dla parobka, furmana, pomocnika oracza’; *przemądrzalec*, *przemądrzałek* ‘pyszałek, zarozumialec’. Jako odrębne leksemy traktowane są pokrewne etymologicznie jednostki słownika, których postacie formalne, wywodząc się z tego samego źródła, uległy tak dalekim przekształceniom, że przez przeciętnego użytkownika języka nie są kojarzone z jedną formą wyjściową, np. *abzac* i *obcas*, *farba* i *barwa*.

Wyodrębnione graficznie hasło zapisujemy według norm ortograficznych polszczyzny literackiej. Wyrazy nie mające odpowiednika literackiego sprowadzamy do takiej postaci. Spośród kilku funkcjonujących form wyrazu za postać hasłową przyjmujemy tę, która jest zgodna z formą literacką, np. *advent* // *advent* > **ADWENT**, *agras* // *agres* // *agrest* > **AGREST**, *ancikrist* // *ancykryst* // *xancykryst* // *ıancykryst* // *lancykryst* > **ANTYCHRYST** itp. Jeżeli są to formy nie mające odpowiednika literackiego, to o uznaniu jednej z nich za postać hasłową decyduje jej wysoka frekwencja i najszerze rozprzestrzenienie geograficzne. Bierzemy również pod uwagę inne aspekty, jak etymologia, zjawiska pokrewne, dotychczasowe rozstrzygnięcia leksykograficzne³.

Ze względu na sporą ilość w gwarach śląskich zapożyczeń, głównie niemieckich, bardzo ważną sprawą jest ustalenie ich postaci hasłowej, w niektórych bowiem przypadkach spotykamy kilka różnych wariantów fonetycznych wyrazu. Stosujemy tu zasadę obowiązującą przy ustalaniu postaci hasłowej wyrazów rodzimych – formą hasłową germanizmu jest postać fonetyczna spolszczona lub najszerzej rozpowszechniona w gwarach, pozostałe warianty umieszczamy w dziale form i jednocześnie umieszczamy je w odpowiednich (alfabetycznie) miejscach *Słownika* jako hasła odsyłaczowe. Przy jednakowym stopniu rozpowszechnienia form wybieramy postać najbliższą pierwowzorowi⁴.

Jeżeli dysponujemy odpowiednią dokumentacją, umieszczamy przy hasle określonego rodzaju kwalifikator, ale tylko w tych przypadkach, które takiej informacji wymagają.

---

³ Zob. *Słownik gwar polskich PAN*.

⁴ W przypadkach szczegółowych korzystamy z rozwiązań stosowanych w innych słownikach, przede wszystkim w *Słowniku gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, a więc leksykonie opisującym słownictwo regionów o dużym, podobnie jak Śląsk, nasyceniu zapożyczeniami germańskimi. Na ten temat zob. też: J. Reichan, Interpretowanie fonetycznych form zapożyczeń niemieckich w *Słowniku gwar polskich PAN*, „Prace Filologiczne, t. XLIV, Warszawa 1999, s. 441-446.

4. Formy

Drugim po hasle elementem artykułu słownikowego jest dział form, w którym omówione zostały fonetyczne warianty realizacyjne i właściwości fleksyjne wyrazu. Dział ten jest wyodrębnioną częścią kompozycyjną hasła i wprowadzany tytułem *Formy*. Warianty fonetyczne podajemy w zapisie fonetycznym, w przypadku źródeł drukowanych zgodnie z zastosowaną w nich pisownią. Wszelkie formy zapisujemy czcionką pogrubioną, co powinno ułatwić ich odnajdywanie i odczytywanie. Przy każdej formie podajemy posiadaną dokumentację geograficzną.

Za odrębne fonetyczne formy wyrazów uznajemy takie postacie, które nie są realizacjami systemowymi w poszczególnych gwarach, lecz wynikają ze zmian nieregularnych, wpływów obcych bądź mają charakter zleksykalizowany. Wyjątkowo za warianty uznajemy rzadko pojawiające się realizacje systemowe, jak przykładowo spółgłoski protetyczne. Tak więc odnotujemy zróżnicowanie *bazgrać - bajzdrać*, natomiast nie uwzględnimy wariantowości wynikającej z odmiennych kontynuacji staropolskiego *ā* długiego: *ptāk // ptok // ptauk // ptāuk // ptouk*. Wszelkie właściwości fonetyczne uwzględniono natomiast w cytatach. Poszczególne formy pojawią się ponadto jako hasła odsyłaczowe w odpowiednich miejscach alfabetycznych. Nie uwzględnia się zatem w działach form takich postaci fonetycznych, które są zgodne z systemem fonetycznym gwar. Prezentacja takiego zróżnicowania nie jest zadaniem słownika. Cele takie realizują odpowiednie opracowania i atlasy językowe.

W odrębnej części działu form, oddzielonej od części fonetycznej znakiem ♦ omawiamy właściwości fleksyjne wyrazów. Poświęcamy im uwagę jedynie wtedy, kiedy wyraz ma fleksję swoistą, lub też różni się jakkolwiek właściwością fleksyjną od postaci ogólnopolskiej. Odnotowujemy zatem: 1) formy przypadków zależnych inne aniżeli w polszczyźnie ogólnej; 2) wszelkie osobliwości odmiany wynikające z odmienności rodzajowych, postaci tematu itp.; 3) formy odmiany rzeczownikowej przymiotników; 4) swoiste dla gwary sposoby stopniowania przymiotników i przysłówków; 5) wszelkie odmienności odbiegające od stanu ogólnopolskiego w koniugacji czasowników wynikające z odmiennych postaci tematycznych, zmiany typu koniugacyjnego itp.

Jeżeli chodzi o szczegółowe ustalenia techniczne, to przyjęto następujące rozstrzygnięcia:

- 1) Jeżeli identyczny zapis pojawia się w kilku źródłach, to cytujemy go tylko jeden raz, po nim zaś podajemy lokalizacje i źródła, np. **xaptyka** *Kozakowice G ciesz; Rybnik (Wielopole); Wojnowice rac; Sulków głub* [SteuerS 88] (...) *Łomnica ol; Dziadowa Kłoda oleś* [ZarAJS 681].
- 2) Jeżeli na danym terenie lub w określonej miejscowości pojawiają się realizacje oboczne, podajemy je w pełnych zapisach przedzielonych ukośnymi kreskami //, np. **xaptyka** // **aptyka** *Kujakowice klucz; Niem* [DobN I 20].
- 3) Jeżeli wyraz ma jedno znaczenie, to danych geograficznych przytoczonych w dziale form nie powtarzamy w dziale znaczeń, o ile nie zachodzi taka konieczność. Natomiast dane te powtarzamy w hasłach mających wiele znaczeń, tj. przy każdym ze znaczeń podajemy pełny opis lokalizacji.

5. Znaczenie i dokumentacja

Opis znaczenia lub znaczeń wyrazu stanowi kolejną jednostkę kompozycyjną artykułu hasłowego. Sygnalizuje ją akapit i skrót tytułu *Znacz.* W przypadku, kiedy wyraz jest wieloznaczny, kolejne definicje poprzedzone są odpowiednią cyfrą arabską. Ewentualne podznaczenia w obrębie znaczenia głównego szeregujemy małymi literami alfabetu. Definicje zapisane zostały pogrubioną kursywą, co powinno ułatwić czytelnikowi orientację w obrębie artykułu.

Kolejność znaczeń w artykule odpowiada przyjętym w leksykografii zasadom⁵. A zatem, jeżeli chodzi o kryterium zasięgu społecznego, to jako pierwsze podajemy znaczenia mające najszerszy zasięg, występujące w całym regionie, mogą to być znaczenia wspólne dla gwar i języka ogólnopolskiego. W następnej kolejności rejestrujemy znaczenia rzadsze, ograniczone do pewnych gwar. Jeżeli zaś chodzi o zakres znaczeniowy, to znaczenia ogólne, mające szeroki zakres, podawane są przed znaczeniami o węższym zakresie, znaczenia konkretne przed abstrakcyjnymi, realne przed przenośnymi. Znaczenia określamy według przyjętych w słownikach gwarowych standardów, stosujemy objaśnienia synonimiczne, definicje realnoznanzeniowe, opisowe, zakresowe, strukturalno-znaczeniowe, strukturalne, gramatyczne. Z dokładnego omówienia sposobów definiowania znaczeń wyrazów rezygnuję, ponieważ są one szeroko omawiane w wydawnictwach poświęconych zagadnieniom leksykografii, jak też we wstępach do słowników języka polskiego, w tym słowników gwarowych.

Nieco uwagi poświęcić należy definicjom synonimicznym. Polegają one na objaśnianiu wyrazów gwarowych wyrazem literackim mającym to samo znaczenie lub bardzo bliskie wyrazowi gwarowemu, np. *grubiarz* ‘górnik’, *lepak* ‘pijak’. Taki sposób określania znaczeń jest szeroko stosowany w słownikach gwarowych. I chociaż z punktu widzenia ekonomii i ścisłości opisu nic mu nie można zarzucić, to jednakże w określonych sytuacjach jego stosowanie musi być ograniczone. Są mianowicie rejony, w których synonimiczny literacki odpowiednik wyrazu gwarowego jest zupełnie nieznan, np. w gwarach toszecko-gliwickich nawet ludzie dobrze posługujący się polszczyzną literacką na określenie ‘drewnika służącego do mieszania płynów’ używają gwarowego *fyrlok* i nie znają literackich *mątew*, *mątewka*. Zakładając, że odbiorcami *Słownika* będą nie tylko filolodzy, zastosowanie w takim wypadku wyjaśnienia synonimicznego byłoby równoznaczne ze zmuszeniem

---

⁵ Zob. *Słownik gwar polskich PAN* op. cit., t. I, s. XXXVI.

odbiorcy nie znajęcego synonimu do sięgnięcia po słownik polszczyzny ogólnej w celu wyjaśnienia wyrazu *mątew*. Wyjściem jest oczywiście zastosowanie definicji realnoznaczeniowej dodatkowo wspartej synonimem literackim, a więc *fyrlok* ‘drewienko służące do mieszania płynów; mątew’.

Ustalając znaczenie, kierujemy się objaśnieniami odautorskimi zawartymi w materiałach źródłowych. Na podstawie kontekstu ustalamy znaczenie wtedy, kiedy zapis wyrazu pochodzi z tekstów, w których brak objaśnień znaczeniowych. Zdarza się, że nie udaje się ustalić znaczenia danego wyrazu lub jest ono z różnych przyczyn niedokładne bądź niepewne, a inne względy przemawiają za umieszczeniem wyrazu w *Słowniku*. W takich sytuacjach po opisie znaczenia umieszcza się znak zapytania w nawiasie (?). W skrajnych przypadkach zamiast znaczenia pojawić się może wyłącznie znak zapytania w łapkach ‘?’ , wtedy też takie „niewiadome znaczenie” wraz z posiadaną dokumentacją umieszczone zostaje jako ostatnie w dziale znaczeń.

Sporo kłopotów sprawia niekiedy identyfikacja nazw zwierząt i roślin. Staramy się dokładnie zdefiniować obiekty oraz podać ich nazwy łacińskie. Nie zawsze się to udaje, czasem musimy poprzestać na bardzo ogólnikowym omówieniu.

Po opisie znaczenia podawana jest dokumentacja. Po dwukropku najpierw umieszczamy przykładowe konteksty użycia wyrazu, lokalizację i źródła. Dane podajemy, idąc z południa na północ oraz ze wschodu na zachód. Przytaczane cytaty mają ilustrować wszelkie zjawiska funkcjonowania wyrazu, jego właściwości syntaktyczne, odcienie znaczeniowe i stylowe, aspekt pragmatyczny i kulturowy. Jeżeli dysponujemy odpowiednim materiałem, zamieszczamy taką ilość cytatów, która odpowiada powyższym założeniom. W wielu jednakże przypadkach tak bogatym materiałem nie dysponujemy, dawniejsze bowiem źródła do kontekstów z reguły większej wagi nie przywiązywały. Jak już wyżej wspomniano, cytaty ilustrujące użycia wyrazów przytaczamy w pisowni źródła, z którego pochodzą. Współczesne materiały mają z reguły postać zapisu fonetycznego. Zdarza się, że eksploratorzy te same dźwięki zapisywali odmiennie. Przykładowo, dla głoski o artykulacji pośredniej pomiędzy *e* a *y* stosowali zapis *ỵ* bądź *e* z nadpisanym *y*, lub też *é*, *é*. W takich przypadkach zapisy normalizujemy, pozostawiając tylko jeden znak *ỵ*.

Z reguły w artykule zamieszczamy pełną posiadaną w kartotece dokumentację haseł. Selekcję stosujemy wtedy, gdy materiał dubluje się, a kolejne zapisy nie wnoszą i nie dokumentują żadnych nowych informacji o funkcjonowaniu wyrazu.

Przy poszczególnych znaczeniach, a nawet w obrębie dokumentacji, pojawić się mogą kwalifikatory, o ile zachodzi konieczność zasygnalizowania określonych zjawisk i dysponujemy odpowiednią dokumentacją materiałową.

6. Podhasła

Podhasła umiejscawiamy po dokumentacji hasła głównego, sygnalizujemy je graficznie odrębnym sposobem zapisu i wytłuszczonym drukiem. Za podhasła uznajemy omówione już w *Założeniach ogólnych* jednostki leksykalne, a więc zestawienia, złożone zaimki przymiotnikowe i przysłówkowe, wyrażenia przyimkowe, czasowniki z obocznym *się*, wielowyrazowe połączenia pełniące funkcje spójników bądź partykuł, a także: postacie wyrazów różniące się od formy podstawowej formą gramatyczną, np. **Anyżki** jako podhasła przy hasle **ANYŻEK**, **Baby** przy hasle **BABA**; zleksykalizowane formy fleksyjne typu *bokiem, czasami, gwałtem*; imiesłowy (fakultatywnie, w zależności od potrzeb). Znaczenia i dokumentację opracowujemy w sposób analogiczny do hasła głównego.

7. Związki frazeologiczne

Związki frazeologiczne scharakteryzowane zostały w odrębnej jednostce kompozycyjnej artykułu hasłowego, wprowadzanej kwalifikatorem *Fraz.* Jeżeli w danym hasle znajduje się kilka frazeologizmów, to omawiamy je w kolejności alfabetycznej. Dany związek odnotowujemy tyle razy, ile pełnoznacznych wyrazów wchodzi w skład związku, np. fraza *słaby jak mucha* znajduje się pod hasłami: **SŁABY**, **MUCHA**. Jednakże w pełni dany frazeologizm wraz dokumentacją omówiony został tylko raz, mianowicie w hasle będącym pierwszym w kolejności wyrazem samodzielnym danego związku, w przytoczonym przykładzie pod hasłem **SŁABY**. Natomiast w hasle **MUCHA**, po *Fraz. słaby jak mucha* znajduje się odsyłacz - zob. **SŁABY**. Odsyłacze stosujemy także w przypadku pojawienia się wszelkiej wariantywności związków, jak też pojawiania się ich w postaci dokonanej i niedokonanej. Proponowane rozwiązanie jest kompromisem pomiędzy ekonomią a przejrzystością opisu, stosują je też inne słowniki języka polskiego⁶. Przy opracowaniu znaczenia i dokumentacji stosujemy zasady obowiązujące dla hasła głównego.

8. Odsyłacze

---

⁶ Zob. *Podręczny słownik frazeologiczny języka polskiego* autorstwa S. Bąby, G. Dziamskiej, J. Liberka, Warszawa 1995 oraz *Słownik współczesnego języka polskiego* pod red. B. Dunaja, Warszawa 1996.

O zasadach tworzenia haseł odsyłających, jak też odsyłaczach formalnych w obrębie artykułów mówiono już w podrozdziale *Założenia ogólne*. Kilka uwag poświęcić należy odsyłaczom znaczeniowym. W *Słowniku* podajemy odsyłacze do synonimów. Przez synonimy rozumiemy wyrazy mające identyczne lub zbliżone znaczenia. Z opracowaniem odsyłaczy synonimicznych w słownikach wiążą się spore trudności, toteż często uzasadniona staje się rezygnacja z ich podawania. Zespół redagujący *Słownik gwar śląskich* po długich dyskusjach zdecydował się na zamieszczenie odsyłaczy, przy czym przyjęto następujący sposób postępowania. Na końcu artykułu hasłowego symbol ☞ odsyła do hasła, przy którym podano pełne gniazdo synonimów. Hasłem tym jest najdalszy w alfabecie synonim. Przykładowo, wyraz **ABZAC** 'obcas' ma następujące synonimy: *gnat, gnatek, flek, klocek, kraflek, napiętek, obcas*. W artykułach: **ABZAC, GNAT, GNATEK** itd. znajduje się odsyłacz do **OBCAS**, przy którym zamieszczono pełne gniazdo synonimów. Taka metoda postępowania pozwala na unikanie wielokrotnego powtarzania długich serii synonimów, a co ważniejsze daje możliwość dokładnej kontroli synonimów w całej kartotece i zmniejsza prawdopodobieństwo ich przypadkowego pominięcia. Jeżeli synonim wiąże się z jednym z kilku znaczeń wyrazu, wtedy odsyłacz zawiera numer znaczenia. Przykładowo, leksem **AJNBRUCH** ma dwa znaczenia: 1. 'włamanie, napad'; 2. 'włam, dziura w pokładzie węgla'. Synonimem pierwszego z nich jest wyraz *napad*, toteż na końcu artykułu znajduje się odesłanie ■ 1. napad.

9. Kwalifikatory

Kwalifikatory wprowadzane są w miarę konieczności i posiadanej dokumentacji. Umiejscawia się je przy hasłach, jeżeli dotyczą funkcjonowania leksemu, przed definicjami znaczeń, jeżeli charakteryzują specyfikę wyłącznie jednego znaczenia wyrazu, jak też pojawić się mogą w części dokumentacyjnej hasła, jeżeli charakteryzują funkcjonowanie wyrazu w konkretnej miejscowości lub odnoszą się do konkretnego źródła. W tym ostatnim przypadku z reguły pojawiają się kwalifikatory chronologiczne. Stosujemy kwalifikatory gramatyczne, chronologiczne, stylistyczne, pragmatyczne. Te ostatnie wskazują na sferę lub gatunek wypowiedzi, w której pojawia się dany wyraz, np. dziecięcy, przysłowie, powiedzonko, porzekadło, pieśń, rymowanka. Kwalifikatory pragmatyczne sygnalizują bardzo istotne zjawiska, warto bowiem pamiętać, że funkcjonowanie wyrazów w przysłowiach czy pieśniach ma inny wymiar aniżeli w wypowiedziach potocznych. W kartotece *Słownika* stosunkowo dobrą dokumentację mają zjawiska określane kwalifikatorami gramatycznymi i pragmatycznymi. Sporo danych rzucających światło na chronologię zmian leksykalnych

otrzymujemy w nowo pozyskiwanych materiałach. Najslabiej udokumentowane są zjawiska stylistyczne i one sprawiają zespołowi redagującemu *Słownik* największy kłopot. Pełny zestaw skrótów kwalifikatorów zamieszczony został w podrozdziale *Skróty*.